

על ספר „בשמים ראש“ *

ב

דבר הספר בשמים ראש, אשר זה לא כביר העיר חכם אחד ב„הצפירה“ על דבר חדש, לדעתו, אשר מצא כי גם בספר הברית הכיר זיופו, ראיתי להעיר איזה הערות, אשר ראוי לשום עליהן לב.

א. אם המחבר ספר „הברית“ יאמר על תשובות בשמים ראש כי מזויפות הנה, אין זה לא מעלה ולא מוריד בעצם החקירה והדרישה הלזו כלום, יען כי לא בא בראיות ואותות ומופתים לברר הדבר וללבנו כלל, אבל כן יאמר כמתנבא וחווה חזיונות באיבנתא דלבא, אשר אמנם אין לסמוך על זה כלל, כנודע, ובאמת דבר זר ומפליא הוא, כי בעהמ"ח ספר הברית איננו יחיד בדרכו זו לבקר הספר הזה, אבל כמעט כל החכמים אשר שמו לבם לחקירה זו כולם מששו כעורים באפלה ואחרי כל אריכות דבריהם רק חזון לבם הגידו בחרצם משפט חובה על הספר הלז מבלי למצוא כל ראי' והוכחה לדעתם. ואם לפעמים יביאו איזה סעד לדבריהם, די התבוננות מעטה לראות כי הבל הביאו גם המה, למשל, החכם הר"מ שטרשון ז"ל בהערותיו ל„קריה נאמנה“, בכל אריכות דבריו לא נמצא רק הראי' האחת, כי עד עתה עוד לא מצינו בכל בתי עקד הספרים כת"י אשר בכל ארצות תבל לפחות עוד העתקה אחת מספר זה. אבל אין ממש בראי' זו. כאשר כל אדם יחזה. החכם המפורסם הרי"ם יאסט, בספרו „תולדות היהדות וכיתותיה“, ח"ג, צד ס', יביא ראי' מהתשובה שבספר זה סי' קצ"ב, אשר לפי הכתוב שמה הוציא הרא"ש משפט מעוקל ואכזרי, אשר הדיין היותר להוט וכרוך אחרי התלמוד אי אפשר שלא ימצאהו משפט כוזב ואכזרי, עיי"ש בדבריו. אבל נעלם ממנו ולא ידע, כי אמת נכון הדבר, כי כן פסק הרא"ש כמבואר באריכות בתשובות הרא"ש הישנות כלל י"ח סי' י"ג, עיי"ש, גם הגאון בתשובות חת"ס חיו"ד סי' שכ"ו הביא ראי' על זיופן של תשו' בשמים ראש מן התשו' שבסי' שמ"ה, עיי"ש אבל לא נוכל לקבל ראי' זו רק בתור קושיא, אשר כמוה לא מעטות הנה, אשר נתעוררו בהן האחרונים ז"ל על דברי הראשונים מימות הגאונים ז"ל והלאה, גם בדברי הש"ס בבלי וירושלמי כמה פליאות ותמיהות הניחו הראשונים והאחרונים בתימה ולא עלה על לב איש להוציא מחמת קשיא משפט חרוץ כזה לומר, שזיוף הוא סיבה לזה.

ב. הראשון אשר יצא במלחמת תנופה נגד ספר בשמים ראש הוא הגאון

(*) מתוך כתב-יד.

מהר"ם בנעט, כידוע, ודבריו באו בתשובותיו החדשות סי' ה', עיי"ש. אבל לדאבון לבנו לא באה תשובה זו בשלמות ורק מקצתה נמצאה לפנינו והשאר נאבדה מתוך הכ"י. וכבר באו מקצת מדברים אלו בשם הגאון מהרמ"ב ב"עלה המזרחית" לשנת תר"ד, ושם הבטיח החכם המו"ל להביא כל דבריו וגם מה שהשיב על דבריו הגאון מהר"ץ אבד"ק ברלין. אבי המו"ל תשו' בשמים ראש. אבל מסיבה לא ידענו שחרה לא קיים דבריו אלו, וחבל על דאבדין, כי אם כי לא כל ראיותיו חזקות ויש להם תשובה. בכל זאת איזה מהם כראי מוצקות, עיי"ש. והשני אשר קפץ לתוך שדה המלחמה הוא החכם הגדול הרי"ל צונץ ז"ל, בספרו על המנהגים, צד רכ"ז ובקצת דבריו כיוון מדעתו להגאון מהר"ם בנעט ז"ל. אבל רוב ראיותיו אינם מכריעות, כאשר יראה המעיין, אבל זולת אלו השנים, כל אותן ששמו עצמם לשופטים בדבר זה לא מצאו שום ראי' לדבריהם וכפי הגראה לא שמו לבם לעיין כראוי בגוף הספר המבוקר מהם ולא חשבו הדבר לנחוק, ודי הי' להם להעיד מפי השמועה וקלא דלא פסיק כי הספר מזויף, וזה הוא ללא צדק.

ג. ובכל זאת לא כל הדעות שוות בזה ויש גם מיימינים ומאמינים לספר הזה כמו הגאון בעל גליא מסכת בחר"מ סי' ח', שכתב שם, וז"ל: הנה לפי הנשמע מפוקפק הדבר אם בעל בשמים ראש הוא הרא"ש או מחבר אחר, עכ"פ חברים איזה קדמון ובעל כסא דהרסנא לא הבין ההפרש שביאר בעל התשובה לחלק דין וכו', עיי"ש בדבריו. וידועים דברי הרב חיד"א בשה"ג, שכתב דהספר בעיקרו אמת כתיב ביי', אלא שנתערבו בו איזה דברים עיי' המעתיקים שלא יצאו מאת הרא"ש, וכן דעת החכם רי"ם יאסס בספרו הנ"ל, צד שצ"ו, עיי"ש באריכות. וכן דעת הגאון מהרי"ד זינצהיים ז"ל בספרו יד דוד בחי' לפסחים, דף נ"ט, ע"א, עיש"ה, ועיי' שם עוד דף מ"ז, ע"א ובדף מ"ח, ע"א, ובספר מחנה לוייה להרב הספרדי מהריב"ן בכמה מקומות.

ד. אמנם, לדעתי, מלבד כי אותות הזיוף בחלקי הספר בפרטות ימצאו הרבה מאוד, אשר קצת מהם יבואו לפנינו ולא כולם, מיראת האריכות, והם לדעתי ראיות חותכות ומכריחות, אשר אין להטיל שום ספק באמיתתם, ובמקצת מהן נמצא את המזויף במחתרת, עוד יש גם ראיות כלליות על כל הספר כולו. ונפלאתי איך לא עמדו עליהם החוקרים והגאונים, אשר שמו לבם לחקירה זו.

ה. בראשונה זר ונפלא המראה, אשר נחזה בהגהות המכונות "כסא דהרסנא", אשר בהרבה מקומות מאוד ישיש וישמח המו"ל והמבאר בהגהותיו אלו, כי זכה לכוון לדעת הרא"ש עוד טרם מצא וראה את דבריו. הלא בצדק תתעורר השאלה: מדוע רק לתשובות אלה החדשות זכה הרבה פעמים לכוון מדעתו ולא להישנות, אשר יצאו כבר לאור? וגם מדוע רק לדעת הרא"ש יכוון מדעתו ולא לדעת שאר הראשונים? ולכשתדקק ותביא חשבון תמצא, כי המגיה והמו"ל לקח לו המעשר

מכל הספר ויאמר, כי כבר זכה בו מדעתו טרם שלטו עיניו בספרו זה של הראש. ועוד זאת, כי לא עישר מן הרע על היפה, אבל נהפוך הוא, כי כל נתח טוב ושמן לקח לו וישם בכליו לאמר, כי כבר מדעתו זכה בו וביאר עוד הדברים באריכות ובבאור יתר. כן מצאתי בשלשים ושבעה מקומות, ואולי המחפש ובודק ימצא עוד יותר. הלא דבר הוא.

וּפְתָרוֹן הַחֲזוֹן הַמּוֹזֵר הַזֶּה הוּא, בְּלֹא סֶפֶק, יַעַן מִטְּבַע הָאָדָם לְחוּס עַל יְלָדֵי רוּחוֹ, אֲשֶׁר הוֹרֵוּ וְהִגּוּ רַעִיוֹנֵיו וּמִצָּא לוֹ אַחֵר יִגִּיעָה וּשְׂקִידָה רַבָּה לְבַל יִהְיוּ נְתוּנִים לְאַחֵר אֲשֶׁר לֹא עָמַל בָּהֶם, וְלִכֵּן, אִיפּוּא, גַּם הַמַּחְבֵּר שֶׁלָּנוּ גַּם הוּא כְּאַחַד הָאָדָם לֹא יִכּוֹל לְשַׁלוּט בְּרוּחוֹ וּלְהִתְאַפֵּק מִלְּגָלוֹת לִפְחוֹת טַפַּח וְלֹמֶר, כִּי אִם אֲמַנִּם הַדְּבָרִים תְּלוּיִים בְּאֵילָן גָּדוֹל, בְּכָל זֹאת גַּם הוּא כִּבְר מִצָּא מִדַּעְתּוֹ דְּבָרִים הִיקָרִים הִלְלוּ עוֹד טֶרֶם נִתְּגַלוּ לוֹ דְּבָרֵי הָרֵאשׁ.

ו. וּמִטְעָם זֶה עֲצָמוּ לְדַעְתִּי לֹא יִכּוֹל הִי' ג'כ לְהִתְאַפֵּק מִלְּגָלוֹת, עַכ"פּ בְּרִמּוֹ, כִּי הוּא עֲצָמוּ הוּא הַמַּחְבֵּר כָּל הַסֵּפֶר כּוֹלּוֹ, כִּי עוֹד לֹא נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ בְּמֵה שְׁגָלָה כִּי זָכָה לְכוּזָן מִדַּעְתּוֹ לְחֶלֶק הַיּוֹתֵר נִכְבַּד מִן הַסֵּפֶר כּוֹלּוֹ, אֲבָל רָצָה עוֹד כִּי בִזְמַן מִן הַזְּמַנִּים יִתְּגַלֶּה הַדָּבָר וִיתְּדַע כִּי הוּא רַק הוּא הוֹרָה וְהִגָּה כָּל הַתְּשׁוּבוֹת הָאֵלּוּ וְרוּחוֹ הוּא קִבְּצָם, וְרִמּוֹ לִזֶּה, לִפִּי הַשְּׁעֵרֶתִי הַקְּרוּבָה אֲצִלִּי לְוִדָּאִי, בְּמֵה שְׁכָנָה אֶת הַסֵּפֶר בְּשֵׁם „בְּשָׁמִים רֵאשׁ“, וְכָתַב בְּשֵׁם הַר"י דִּי מוֹלִינָא בְּהַקְדַּמְתּוֹ שֶׁהוּא מְשׁוּם שׁ „בְּשָׁמִים“ עוֹלָה שַׁצ"ב, כַּמִּסְפָּר הַתְּשׁוּבוֹת שֶׁבָּאוּ בַּסֵּפֶר זֶה, עִי"ש, וְעִיקַר הַכוּזָנָה הֵן בְּשֵׁם בְּשָׁמִים רֵאשׁ הֵן בַּמִּסְפָּר שַׁצ"ב שֶׁל מִסְפָּר הַתְּשׁוּבוֹת הוּא, לְדַעְתִּי, מְשׁוּם שֶׁהוּא ר"ת: שְׂאוּל בֶּן צְבִי, וְגַם רֵאשׁ הוּא ר"ת: ר' שְׂאוּל, בַּחֲלוּף אֲתוּזָן, וְבוֹזָה גֵּלָה לָנוּ שֵׁם הַמַּחְבֵּר הָאֲמִתִּי שֶׁל הַסֵּפֶר הַזֶּה כּוֹלּוֹ, וְבוֹזָה יוֹבֵנוּ הַחֲרוּזִים, אֲשֶׁר בָּאוּ בְּסוֹף הַסֵּפֶר: סִלִּיק לְעִילָא וְנַחֲתָ לְתַתָּא לְעוֹמְקָא דְּדִינָא זֶה הַסֵּפֶר שׁו"ת בְּשָׁמִים רֵאשׁ וְכו', עִי"ש, וְהַכוּזָנָה, לְדַעְתִּי, הִיא, כִּי רָצָה בּוֹה לְתַת בִּיאֹר לְהַרְמֹז הַנ"ל, וְלִזֶּה, אַחֲרֵי שֶׁכָּתַב הַמִּסְפָּר שַׁצ"ב שְׁנֵי פַעַמִּים, הָאֶחָד קוֹדֵם הַתְּשׁוּבָה הָאַחֲרוֹנָה וְהָאֶחָד קוֹדֵם הַהֲגָה, כָּתַב עַל זֶה: סִלִּיק לְעִילָא וְנַחֲתָ לְתַתָּא (פִּי': אִם תִּהְפֹּךְ סֵדֶר שְׁתֵּי הָאוֹתִיּוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת מִן שַׁצ"ב הַתַּחְתּוֹן לְמַעֲלָה וְהַעֲלִיּוֹן לְמַטָּה אִזּוֹ תַּחֲתִּי) לְעוֹמְקָא דְּדִינָא (בְּדָבָר) מַחְבֵּר זֶה סֵפֶר בְּשָׁמִים רֵאשׁ וְהַגְּהוֹתִי וְכו', פִּי': דָּאֵז יַעֲלָה לֶךְ כְּסֵדֶר ר"ת: שְׂאוּל בֶּן צְבִי, שֶׁהוּא הַמַּחְבֵּר הַסֵּפֶר עִם הַגְּהוֹתָיו. כֵּן הִיא הַשְּׁעֵרֶתִי בּוֹה, אִם יִסְכִּימוּ עָמִי הַמְּבַקְרִים.

ז. נִפְלְאִתִּי מְאֹד, אִיךָ לֹא הִרְגִּישׁוּ הָרַבָּנִים וְהַמְּבַקְרִים בְּמֵה שֶׁכָּתַב הַמַּחְבֵּר בְּסִי' שֶׁנ"ט, וז"ל: „שְׁבַתְחַלֵּת מִתֵּן תּוֹרָה נִיתְּנוּ הַמִּצְוֹת לַעֲשׂוֹתָן בְּאַרְץ בְּזִמָּן שִׁיּוֹשְׁבִים עֲלֶיהָ וְלֵאחֵר מִכָּאֵן מִסְרֵן הַכְּתוּב לְחַכְמִים יוֹדְעֵי הַעֲתִים וְכו', כִּי יֵשׁ כַּח בִּיד בִּי"ד מִזְמָן עֲזָרָא וְאֵילָךְ. כִּי הַכְּתוּב מִסְרוּ לְחַכְמִים לְאַחֵר הַגְּלוֹת וְכַחֵם חֹזֵק אִם לְטַעַת אִם לְעַקֵּר“, עַכ"ל, עִי"ש בְּכָל דְּבָרָיו בַּתְּשׁוּבָה זֶה, וְכָאֵן נִתְּיַחֲסוּ לְהָרֵאשׁ. וְיֵשׁ לְהַשְׁתוּמֵם אִיךָ עָבְרוּ כָּל הַמַּעֲיִינִים בַּסֵּפֶר זֶה עַל דְּבָרִים אֵלֶּה בַּשְּׁתִּיקָה.

ח. ונשען על כלל זה כתב ג"כ לעיל בסי' קצ"ב, וז"ל: "אין לנו עתה דיני נפשות ולא דיני קנסות, ק"ו קנס גדול כזה, דאפי' במקום שנכתב בתורה להדיא חסרון אבר הוציאו חכמים המקרא מפשוטו ודרשוהו לדמי אבר" וכו', עכ"ל, עיי"ש, והדברים הללו אין צריכין ביאור. ומזה נודע די באר שיטתו של המחבר בתורה הכתובה והמסורה.

ט. בסי' רנ"ט מצאנוהו חותר חתירה עמוקה תחת הלכות טריפות וכתב, וז"ל: "ולא אבו רבותי להניח לבני אדם לסמוך בעניני חולים ורפואות הנמצאים בתלמוד, כי אמרו שהדורות גשתנו. אבל לענין הטרפיות החזיקו הכל כמלפנים והסירכא טרפה והבועה כשרה אע"פ שהרופא אומר בהפוך. ואנו סומכים על הרופא וכל אדם בחליו ימסור נפשו לרופא ולא יחשדהו באינו בקי", עכ"ל, עיי"ש. ובסי' צ"ד מצאנוהו מחדש סברא חדשה, אשר בלא ספק הרבה אנשים בזמננו ישמחו עליה, והוא, כי העוסק בהבראת גופו מכל חולי, מצוה גדולה היא והוא עוסק במצוה ופטור משאר כל מ"ע שבתורה, ע"ש. וסברא כזו הוא רוצה לייחסה להרא"ש! ודרך אגב יש להעיר, כי בתשובה זו עצמה לקמן נעלם ממנו סוגיא ערוכה בגדרים מ"ט, ע"ב, עיי"ש. ואכמ"ל.

י. בסי' י"ט מצאנוהו, שנתעורר לקצר סדר התפלה והתאונן על שא"א הדבר להוציא לפועל, וכתב שם, וז"ל: "והלואי ויאמרו רוב העולם רק מעט ותפלת שמונה עשרה לבד, ובכוונה, אבל רבוי הדברים, שבוטים ואינם יודעים מה בוטים, כמעט שיחשב לחטא, שנעשה הדברים בפיהם כקול הברה בעלמא, אלא שא"א להביא לדרך הזה", עכ"ל. ומי יגלה עפר מעיניו ויראה, כי בזמננו כבר יצא התיקון לפועל אצל כת המתקנים, אשר זכו לכוון דעתו. וכיוצא בזה תמצאו בסי' כ"א ובסי' ל"ו ובסי' קצ"ד ובסי' שכ"ה, שרצה שם לתקן העולם ע"י ביטול מצות תפילין ואיסור י"ג ומצות נטילת ידים ודיני עירובי חצרות בזמן הזה, עיי"ש היטב בדבריו במקומות הרשומים, ועי' ג"כ בסי' קט"ו ובסי' שמ"ב ובסי' שמ"ז עיי"ש היטב ועוד בכמה מקומות, אשר עכ"פ ריח שיטתו נודף מהם, אבל לא ראיתי להאריך כעת ועוד חזון למועד, כי יש ויש אתי עוד דברים הרבה בנדון זה.

יא. אחת אשר אמרתי להעיר עוד בזה את המעיין: בסי' רי"ב בכסא דהרסנא כתב, וז"ל: "ואמנם אין רצוני לדבר בענינים האלה מאומה, כי מלבד שאני חושד שכלי לבלי הגיע לפלגות הענין הזה, עוד לדעתי באתי לקיים בו חמוקי ירכיך" עכ"ל. ולשון זה חזר ושתלו בתשו' סי' ש"א על שם אחד מן הראשונים, עיי"ש. עוד תמצא כזה ויותר מזה בכסא דהרסנא בסי' ש"מ כי כל מה שהאריך שם מדף ק"ב ע"ב מן ד"ה והנה רבים וכו' והלאה חזר וקצרו וצמצם הדברים בתשובה קצרה שלמה וייחסה להרא"ש, לקמן סי' שמ"ט עיי"ש היטב. ובזה הנה מצאנו את המזייף נמחתרתו בשעה שיושב ועוסק במלאכתו. ודי בזה כעת.

יב. כמלואים לדברי אלה ראיתי להעיר את המעיין בזה על צוואת הרב בעל בשמים ראש, שנדפסה ע"י אחד מאוהביו וש"ב ב"עלה המזרחית" לשנת תר"ד, צד תשי"ב, (ליטעראטור בלאט דעס אריענטס, 1844, מס' 45, עמ' 712) עיי"ש היטב, הפוך בה והפוך בה דכולא בה.

"העתק צוואת הגאון מו"ה שאול בן הרב מהו' צבי הירש אב"ד דק"ק ברלין, אשר העתקתי אות באות מכתיבת ידו, אשר מצאתי באמתחתו אחר פטירתו יום א' כ"ג מרחשון תקנ"ה לפ"ק.

לאשר פקודת כל אדם נעלם ממנו איה, אנה ומתי, ע"כ הדר הוא לכל מי ששם דרכיו לצוות בעודנו חי את אשר יחפוץ שיעשה בו ובכל אשר לו, אחר אשר אסף אלהים מתחתו, ומה גם לאיש נודד ממדינה למדינה ומתהלך מעיר לעיר והוא עם זה איש תחלואים, ואנכי היום על הדרך פה האללע ועוד עתיד אני לנסוע למדינות רחוקות, ואולי לא אזכה לדבר עם איש על אודותי, והי' כל מוצא אותי מת והנה שטר צוואתי בכיס בגדי יהי' לו כדבורי בפה, ואם איש ישר הוא ומבקש חסד של אמת יקיים את כל דברי, והוא: להיות כל הנמצא אתי אם מעט ואם הרבה יהיה בשלח לאבי מורי אב"ד דק"ק ברלין, אחרי לקוח ממנו קניית מקום לקבורתי, אמנם, כל הכתבים הנמצאים בתוך קאפפער שלי או בשאר כלי חלילה לאיש לקחת דף אחד לקרותו, רק יניחו הכל בתוך נייר ויתתמוהו וישלחלו לא"א הנ"ל או לזרעי הש"י, או לאנשים נאמנים בברלין והמה יתנום להראוי להם. וזה הדבר שאני מבקש על נפשי: שום מלבוש שאני לבוש בו לא ישלחו ממני, כי כמו שימצאוני ישאוני ויקברוני באחת היערות או במקום אשר ימצא להם, רק הרחק מקברי בני העם. ואני מבקש מכל איש אשר נגע יראת האל בלבבו, שלא לספר אחר מיטתי, למען אשר אצוה הדבר הזה הלא לא נודע לו סיבת הצווי הזה, ואמנם אף למדברים עלי שטנה יהי' מחול, אך עשה יעשה ככל בקשתי, ואיש אשר יחשוב באחד מהדברים הכתובים פה נגד רצוני דם יחשב לאיש שהוא ולא יאבה ה' סלוח לו, כי יודע כל מבין בתלמוד רק האומר אל תקברוני אין שומעין לו, אך בכיוצא באלה יוכל כל איש לצוות, ולד' אשר כל תאות בני אדם נודעת כוונתי, הוא יעזרני עוד לחיים טובים, חיים שיש בהם עבודתו בשמחה, לעסוק בתורה וחכמה משישים לב ונפש מרה, לשבת השקט בלי התחברות כסא הוות (פה רמז לדעתי על כס הרבנות שהיה שנא בעיניו כידוע לכל. הערת המעתיק שאר בשרו מאיר יאסף בלונדון). אלה דברי מר נפש, אשר השקתו ה' כוס התרעלה לשכר ולרוות ועודנו לא ישוב לבו ליחל לאל ולקוות. אנכי הקטן שאול".

וראוי להעיר, כדי שלא יכשלו קלי הדעת במש"כ בקונטרס האורב דף ט"ז, ע"ב, בהגהת עט מהיר, המיוחס לאחד מחכמי איטליה, שכתב שם, וז"ל: והנה זה רבות בשנים והייתי באנקונא בית הגביר, השלם, שש ועושה צדק, רץ לעשות

רצון קונו, כה"ר מרדכי יוסף אשפירי די קאמפי ס"ט והי' שמה חכם אחד מארץ תוגרמא. השלם, הנבון, מהר"ר חיים, בן כמה"ר זאב ובידו הי' ספר ישן נושן כ"י תשובות נחמדות לרבנו הרא"ש ז"ל ולשאר גאוני ארץ אספם רבינו מוהר"י די מולינא וקראם בשם בשמים ראש, וראיתי שם בתשובה אחת פלפול גדול בענין אחד, שסידר גט ונתודע הדבר שהוא מין ואפיקורס ופסלי' בעל התשובה מכמה טעמים והביא רא' משחיטה וכו'. ועוד ראיתי שם תשובה אחת בענין, שאשה אחת טענה שגירשה בעלה ופסק בעל התשובה שם: אף שקיימינן (צ"ל: שקיי"ל) האשה שאמרה גרשתני נאמנת, אפ"ה פה אינה נאמנת, עכ"ל, עי"ש, ולא יטעה שום אדם בדברים אלו להביא רא' מזה על אמתת ס' בשמים ראש להרא"ש, כי ידוע כל ספר האורב שם הגהותיו הוא מעשה ידי הר"ב ייטלס ז"ל, שהדפיסו כדי להתכבד בקלון הרב, הר"ש לאנדא.

הוכחות נוספות

אוצר החכמה

אודות קובץ תשובות המיוחסות להרא"ש ושאר קדמונים ומכונות בשמים ראש, כבר נתעוררו ספקות בלב הרב חיד"א, אשר אמנם טרח לסלקם ולא עלתה בידו. יראת הכבוד לפני הרבנים הר"ר שאול המו"ל תשו' אלו ואביו חסמוט מלהגיד האמת אשר עם לבו. אשר כתוב במלא חפנים, צד נח, כי זיופן של תשובות אלו כבר נתברר, לא אדע מקורו. ונהפוך הוא. כי זה לא כביר בנה חכם אחד יסודו על תשובה אחת, אשר באה בקובץ זה (סי' קכ) על שם הרה"ר ברוך ב"ר שמואל ז"ל להחליט, כי שנאת הרבנים חכמי אשכנז להקראים רפתה מאוד בזמנו ובפרט לענין להתחתן עמהם, אחר אשר חזרו בתשובה ושובו לדת הרבנים. ואמנם, יותר שמשפט זה אין לו יסוד, יותר מוטלת עלינו תחובה לבחון מקורו אם לא מקור אכזב הנהו. כל היודע ומכיר סגנון לשונם של רבני אשכנז הקדמונים ובפרט בדבר הלכה, ישתומם לראות בתשובות המיוחסות להרא"ש הסגנון הפלפולי החדש, אשר על כל ארוכתו לא יקלע אל מטרתו. שים נא עיניך על התשובה סי' י"ח, על אודות הגילוח עם ראייתו הכוזבה מן התוס' נזיר אשר לא היו ובסי' י"ט אודות באור מקום אחד בתפלת שחרית, ותמצא מלאים מליצות וסגנוני הלשון על דרך ה' יצחק מסאטנאב, או בסי' כ"ד אשר יאמר על הר"ר דן כי הכין לעצמו תפילין בלשון ארמי, שם יטיל מום באיזה מקומות בתלמוד ויאמר, כי אין לשום לב עליהם. בכל תשובותיו של הרא"ש הלז תמצאהו דן רק להקל. כן יאמר בסי' ל"ו, כי ר"ת רצה לבטל איסור יין גסך, רק הר"ר שמשון עמד נגדו, אשר דרך אגב נאמר כי זה לא יסכים עם הנמצא לפנינו בספר הישר לר"ת סי' תק"ד. מהר"ם מר"ב רצה לבטל ספירת העומר (סי' רכ"ב); הרא"ש עצמו נבוכ מאד אם צריך לברך על ספירת העומר קודם או אחר ההגדה; יתחור בכל עוז

להתיר קטניות אורז ודוחן בפסח, ויאמר כי המנהג בא לנו מאת הקראים בעיר מונטסין (!) (סי' שמ"ח). גם יתיר הנסיעה בעגלה בשבת (סי' שע"ה). על אדות אמירת אבינו מלכנו בשבת (עי' לעיל שם דף מ"ב) הוא מביא פסקי גאונים קדמונים, אשר הר"י אלברצלוני הבקי ורגיל לבנות יסודו על דברי הראשונים לא ידע מהם דבר בנידון זה (סי' ע"א). גם פסק להלכה נגד רבינו גרשם מבלי שיוזכרנו כלל (עי' ארחות חיים לתר"א הכהן, דף צ"ט ע"ג). תחת זאת הוא מביא לנו את מורו ורבו הר"ר שמואל, אשר הי' חסיד גדול, איש אשר אין זכר לו בתשובות הרא"ש הישנות.

בסי' רנ"א יגלה את דעתו אודות עיקרי האמונה ויאמר, כי הם צריכים להיות ערוכים ונאותים לפי הזמן, ובזמננו עיקר גדול להאמין כי כולנו רעים וחטאים ואנחנו חייבים רק לרדוף אחרי האמת והשלום, והשכל וידוע את ה' ופעליו. כל זה יכול להיות נאה ויאה, אבל סגנון זה ורעיונות אלו הם של המאה השמונה עשרה ולא של המאה הארבע עשרה.

בשאר התשובות שם אותות הזיוף ניכרין ובולטין עוד יותר. ב"ר ישעי' ב"ר אבא מרי", אשר נזכר פה ארבע פעמים (בסי' צ"ד, ק"ע, קפ"ח, שכ"ה) כבר נכשל הרב ר"ד קונפורטי בקורא הדורות (עג' שם הגדולים להרב אזולאי, ח"ב, אות ת', תניא), יען כי איש כזה לא היה מעולם כלל. — הרא"ש בתשובותיו (ישנות י"ח, יד) פסק הלכה בקיץ שנת ה' אלפים פ' (1320), אשר ישיג עליו כאן (בסי' קי"ט) הרשב"א אשר כבר עברו אז הרבה שנים מזמן פטירתו, ולא אדע מדוע השמיטו בשה"ג דפוס ווילנא הערה זו של הרב החכם אהרן פולד הנמצאת בשה"ג דפוס פראנקפורט. הביא את רבינו יעקב ב"ר מכיר לברצלונא (סי' ק"א) ועושהו לבן דורו של הרמב"ן. — לקח לו תשובה אחת הנמצאת במרדכי וערבב בתוכה את העיר מגנצא, גם הוסיף עליה תשובה בדויה (בסי' קנ"ט—ק"ס). — רבינו משולם ב"ר קלונימוס יביא ראי' בסגנון אחד מחברי „המאסף“, ממנהג הרב רבינו יהוסף הנגיד ז"ל. ר' יהוסף הלזה איננו אלא כ"א רבי יהוסף אבן אלפרוג אשר הי' חי לכל היותר מוקדם בשנת 1100 אם לא בזמן מאוחר עוד יותר, כמאה שנים תמימות אחר זמנו של רבנו משולם (עי' ס' הקבלה, דף מ"ו, ע"ב). — רבינו ברוך ב"ר שמואל (בסי' קפ"ד) מביא את הראב"ד אשר מעולם לא נודע לו, וגם יאמר בתשובה המתיחסת אליו, סי' ר"כ, מן הקראים בלשון הזה אות באות: „ואין דבר אחד שאירע ביניהם הנאסר ע"פ דת חכמי התלמוד ז"ל, ואם באנו לחוש כיוצא בזה בכמה דינים נחלקו חכמי התלמוד ז"ל התנאים והאמוראים ואחריהם כל החכמים עד היום הזה, והעבודה, כי הבודק יותר ימצא מחלוקות בינינו, זה בכה וזה בכה ממש שיש בינינו לחלק לבין הקראים וכו', ואמנם בימי חז"ל אמרו: אחיכם אלו בעלי מקרא עכ"ל.

דברים כאלו לא יכתוב אחד מהרבנים ^{המפורסמים} לערך בשנת 1200. בפירוש על אבות שבמחזור ויטרי, אשר נמצאים בו כמעט כל המקומות אשר יביא במדרש שמואל על שם רבינו אפרים ז"ל כתב בפ"א, וז"ל: ועמד ענן, ירקב שמו, אחד מתלמידיו וכתב להם ספר גזרות רעות וחקי און. בפירוש אחר לאבות יזהיר להזהר מן בעלי מקרא ההולכים בחושך. בסגנון כזה ידברו הרבנים מזמן הר"ר ברוך הנ"ל. חוץ מזה לא נמצא אף זכר מכל התשובה הלזו לא בספר החכמה ולא בשום אחד מן ^{ספרי} ספרי ההלכה הרבים והגדולים, אשר נשארו לנו מן הזמן הנ"ל.

החכם התמים ח"י מיכל, בספר המלים שלו, אות א', אשר עם כל אהבתו את השלום לא יכול לשלוט בנפשו אף במקום שיש חילול השם מלומר בזה"ל: „וספר בשמים ראש הנדפס על שמו, טובה השתיקה עליו מפני כבוד בית אב.“ עכ"ל. אבל בכל זאת שתיקתו זו היא עדות נאמנה נגד הספר בשמים ראש. [ויש להוסיף: ראה קרית ספר שנה א' עמ' 162; והמה בכתובים, יולש, ברלין, תרס"ט; יגדיל תורה סי' שי עמ' 318—321; איש עניו, ברלין, תקנ"ד; זאב יטרוף, השגות על ס' בשמים ראש פפד"מ, תקנ"ג].

Editorial Office

TORAH SHELEMAH INSTITUTE

P.O.B. 5196 Jerusalem, Israel

Copyright Protected, Rabbi MOSHE SHLOMO KASHER, Director

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה

נועם - ב כשר, מנחם מנדל בן יצחק פרץ (עורך) עמוד מס: 329 הודפס ע"י אוצר החכמה

NOAM

A Forum for the Clarification of
Contemporary Halakhic Problems

VOLUME 2

Published by

TORAH SHELEMAH INSTITUTE

JERUSALEM 5719 ISRAEL